

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ, İLMÎ, EDEBÎ, MESLEKÎ AYLIK DERGİ

Cilt : XI Sayı 3

Mayıs - Haziran 1972

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«ONLAR YER (yüzün) DE GEZİB DE KENDİLERİNDEN EVVELKİLERİN AKİBETİNİN NİCE OLDUĞUNA BAKMADILAR MI? ONLAR, KUVVETCE KENDİLERİNDEN DAHA ŞİDDETLİ İDİLER. TOPRAĞI EKMiŞLER, ALT ÜST ETMiŞLER, ONU, BUNLARIN İMAR ETTİKLERİNDEN DAHA ÇOK İMAR EYLEMiŞLERDİ. PEYGAMBERLERİ ONLARA DA NİCE AÇIK HUCCETLER GETİRMİŞLERDİ. DEMEK ONLARA ALLAH ZULMETMİYORDU, FAKAT KENDİLERİNE BİZZAT KENDİLERİ ZULMEDİYORLARDI.»

(er-RUUM SÜRESİ/9)

İSRAF

Süleyman DOĞDU

I.H.O. Meslek Dersleri
Öğretmeni

Kelime olarak israf, gereksiz yere harcama, savurganlık, tutumsuzluk, saçıp savurma gibi anlamlara gelir.

Genel anlamında ise, malı ve yiyecekleri tasarrufta, ölçüyü aşmak, boş yere tüketim yapmak diye tarif edebiliriz.

İsraf, cimriliğin karşıtı gibi görünürse de tam olarak zıddı değildir. Çünkü malı israf etmemek, hiçbir suretle harcamamak, tasaddük etmemek demek değildir.

İsraf içtimâî hastalıkların en önemlilerinden biridir. Fert, aile ve toplum hayatında olumsuz etkileri olan bir konudur. İslâm, fertlerin ve toplumların dünya ve ahiret hayatlarını tanzim etmek, iyi bir yaşantıya ulaşmaları ve her iki âlemde de mutluluğa ermeleri için gerekli bütün kuralları va'zetmiştir. Mademki israf aklen ve dînen kötüdür, zararlıdır, o halde bu dinimizce, yasaktır.

Kur'ân-ı Kerim de Allah (C.C.) şöyle buyurur. (Meâlen)

«Ey Adem Oğulları her mescid huzurunda zinetinizi alın (giyinin) yiyin, için (fakat) israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.» (1)

Burada şuna işaret etmemiz gerekir ki: Malı israf etmemek, hiçbir suretle harcamamak, tasaddük etmemek demek değildir. Bu cimriliktir ki islâm da cimrilik yoktur. Hattâ sahâbe-i kirâmın yaptıkları gibi zaruret halinde, cemiyetin menfeatine, din, millet ve vatan için bütün malını harcasan da bu israf değil, bilâkis cennet mukabili malı satmaktır. Şu âyeti kerime, akla gelecek bu türlü itirazlara cevap verir ve orta yolu gösterir. Meâlen :

«Akrabaya, yoksula, yolda kalmışa haklarını ver (malını) israf etme, israf ile saçıp savurma. Çünkü saçıp savuranlar şeytanların biraderleri olmuşlardır. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür» (2)

Evet, şeytan isminden daha kötü isim yoktur ve bundan daha mübalâğalı yerme olmaz. Bu konudaki orta yol budur. Cenab-ı Hak israf edenle, mallarını vermeyi menederek cimrilik edeni kötü bir şekilde sıfatlandırmıştır. Meâlen :

«Allahın sizi başına diktiği malları beyinsiz (israfçı-akılsız)lara vermeyin. Kendilerine bunlardan yedin, giydirin, onlara güzel söyleyin» (3)

(1) Araf: 31.

(2) Sûre-i İsrâ: 25-26.

(3) Sûre-i Nisa: 5.

Bu âyeti kerimeler göstermektedir ki: Dinimizde israf kat'î olarak yasaktır. Yasak olmasının hikmeti ise, tamamen ferdin ve cemiyetin menfaatine olmak üzere iktisadî, ve sosyal bakımlardandır. Son olarak inzal buyurduğu söylenen âyet-i kerîme (3) hakkında İbn-i Abbas'tan şöyle rivâyet edilmiştir: «Malına kıyma, Allah sana o malı temlik buyurmamıştır. Hakikatte o malı sana vesile-i maişet kılmıştır. Böyle iken sen onu karına, çocuklarına, oğullarına verirsin de sonra onların elindeki servete bakar, muhtaç olursun. Hayır ey mümin, öyle yapma, malını sıkı tut, ıslâh et» (4)

İsraf hususunda Resülüllâh (S.A.S) de şöyle buyurmuşlardır :

«Dilediğini ye, dilediğini giy. Yalnız şu iki şey seni hataya düşürmesin : İsraf ve gurur.» (Buhari)

Mugire İbn Şube Resülüllâh'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir :
Meâlen.

«Allah size analara isyanı, kız çocuklarını diri diri gömmeyi, verilecek borcun verilmemesini, verilmeyen bir şeyin alınmasını, haram kıldı. Yine Allah size kul-u kali (dedikoduyu) çok süali (tecessüsü) ve iz-ı malı (sebepsiz yere harcamayı) kerih gördü» (5)

YIYIP İÇMEDE İSRAF :

Gereğinden fazla yiyip, içmek israf sayılır. Sofrada doyduktan sonra daha fazla yemek israftır. Ancak iki sebeple fazla yemek caiz görülmüştür. Bu da misafiri utandırmamak ve yarınki oruç için sahur yemeğindedir. Bunun dışında fazla yemek caiz değildir.

Kur'ân'da Cenab-ı Hak şöyle buyurur: Meâlen :

«Yiyiniz içiniz fakat israf etmeyiniz» (6)

İsraftan maksat doyduktan sonra acıkmadan tekrar yemektir. Yoksa insan aç olduktan sonra yemesi biyolojik bir ihtiyaçtır. Aslında yeryüzündeki bunca nimetler insanlar için yaratılmıştır. Kur'ân'da bu, açıkca ifade edilir.
Meâlen :

«De ki: Allahın kulları için çıkardığı hoş rızıkları, temiz rızıkları kim haram kılmıştır.» (7)

ÇOK YEMENİN ZARARLARI AZ YEMENİN FAYDALARI :

İnsan dünyaya sadece hayatını devam ettirmek için yiyip içmek ve diğer arzularını tahakkuk ettirmek ve bunun üzerinde uğraşıp durmak için gönderilmemiştir. İnsanın mânevi yapısını teşkil eden ruhunun da beslenmesi, gıdalanması ve yaşatılması gerekir. Nasilki vücuda mikroplar arız olur da, onun biyolojik yapısını bozar, hasta ederse, insanın ruhu da ona arız olacak hastalıklardan korunmadığı takdirde hastalanır, insan vücudunun dengesi bozulur.

(4) Tecrid-i Sarih: C. 7- S. 299.

(5) Tecrid-i Sarih: C. 7, S. 292.

(6) A'raf: 31

(7) Sûre-i A'raf: 32.

Devamlı yiyip içmek ve bunda ileri gitmek biyolojik yönden vücudu hasta edebileceği gibi mide şişkinliği aynı zamanda ruhu da rahatsız eder. Kendilerine tertemiz bir hayat temin eden ,dünya pisliklerinden arınıp ahiret kazancına ve mutluluğuna önem verenler ilk plânda riyaziyat, itikaf, zikir ve oruç gibi az yiyip içmeyi icap ettiren ibadetlerle meşgul olmuşlardır.

«Hak ve hakikat yolcularına gereken, yemeği azaltmak, çok çeşitlerinden kaçınmak ve tokluğa devam etmemektir. Zira yemeği azaltmakta sıhhat vardır. Bunun sonucunda da hafıza kuvveti ve kalb safası başlar. Zekâ artar geçim yükü hafifler. Gönülde kanaat başlar, Allah'tan gelen belâyâ karşı tahammül artar.

Fazlaca yemek yemekte bunun aksine kalb hastalığı ve azaların fitneleri vardır... (8)

Gereğinden fazla yemek yemenin zararları tıp ilmi tarafından ortaya konmuş ve bugün herkes tarafından bilinmektedir. Nasıl ki devamlı çalışan bir makina veya motor bir süre sonra çalışmaz hale gelir, bozulursa, devamlı yemekle doldurulan mide de bir süre sonra yorulur, arızalar ortaya çıkar. Onun için yemek yemede israfa gitmemeli, insana yetecek derecede yemelidir. Böylece islâmın emretmiş olduğu şekilde hareket edilmiş olur.

Hiç şüphesiz çok yemenin sağlığa, aile bütçesine zararı vardır. İslâm'ın şartlarından biri olan orucun hikmetlerinden birisi de bu olsa gerekir. Oruçla mide bir müddet istirahat eder. Peygamber (S.A.) bir hadisinde şöyle buyururlar :

«Mide her derdin evi, perhiz de her devânın başıdır.» Bütün hastalıkların başı ise tokluktur.» (9)

İSRAFIN ZARARLARI :

Daha umumî olarak bu konuyu izah edecek olursak israfın aile ve cemiyyet hayatına, iktisaden ve ahlâken büyük zararları olduğu görülür. Bir ailede fertler tutumlu olmalıdır. Ailede israf olursa, o aile borçtan kurtulamaz. Neticede çeşitli dertler arkasından gelir. Aile facialarına sebep olur. Ailenin geliri her zaman aynı ve muntazam olmayabilir. Kaderin bir cilvesi olarak çeşitli ve akla hayale gelmeyen dertle ortaya çıkabilir. Onun için aile böyle dar zamanlara daima hazırlıklı olmalıdır. İsraftan kaçınıp, kara günler için tasarruf yapılmalıdır.

Yine Peygamber (S.A.S.) efendimiz buna işaretle buyururlarki :

«Beş şey gelmeden önce beş şeyi ganimet (fırsat) bil ihtiyarlık gelmeden gençliğin, hastalık gelmeden önce sağlığın, yoksulluk gelmeden önce zenginliğin, ağır meşguliyetten önce boş vaktin ve ölüm gelmeden önce hayatın kadrini (bil).» (10)

Yukarda israfın mali ve ekonomik yönden zararlarına temas etmiştik. Bilhassa az gelişmiş ülkelerde, harcama imkânına sahip olanlar aşırı bir lüks ve israf içinde bulunurlarsa, o memleketin kalkınması biraz daha güçleşir. Zira yatırım gücüne sahip olanlar, israf neticesi bu yatırımları yapı-

(8) Tarikadı Muhammediye: S. 445.

(9) Tergib ve terhip: 11-232.

(10) İslâm Dini Esasları nôtleri: Osman Kesikoğlu İ.F.

mazlarsa, iş sahaları açılmaz. Vatandaş işsiz kalır ve memleket fakirlikten kurtulamaz.

İsrafın bir yönü de, içtimâî hastalıkların ortaya çıkmasına sebep olmasıdır. Bunlardan biri, zengin tabakanın aşırı lüks yaşantısını, fakir tabakanın taklit etmeye başlamasıdır. Yüzlerce yayın organı aracılığıyla gözler önüne serilen, çeşitli moda elbiseler, rengârenk kıyafetler, nefis yemekler, ziyafetler, son model arabalar, hususî dekoratörlere döşetlenen, salon ve yatak odaları... Bütün bunları gören ve imrenen dar bütçelerini sıkıştırmak suretiyle aynı şeylere sahip olmaya çalışan insanlar, aileler çoktur. Maaşının yarısını belkide tamamını bir defada bir eğlence yerinde (lüks yerde) yiyenler az değildir.

Netice olarak ta, ailedeki manevi ve maddi huzursuzluklar doğar, aile geçimsizlikleri, faciaları ve ayrılmalar, ortada kalan çocuklar...

İsraf, bir milleti felâkete ve çöküntüye götürür. Tarih bu, tip örneklerle doludur. Bunu bize Kurân-ı Kerîm haber veriyor. Meâlen :

«Biz bol geçimi ile halkı şıarmış nice memleketler helâk ettik.» (11) ve:

«Bir memleketi (batırmak) helâk etmek istediğimiz vakit onun nimetten ve refahtan şıarmış elebaşlılarına emrederiz. Orada (bu emre rağmen) itaatlen çıkarlar. Artık o (memlekete)na karşı azap hak olmuştur. İşte biz onu kökünden helâk ve mahv etmişizdir.» (12)

Âyet-i kerime'de de görüldüğü üzere içtimâî hastalıklara sebep olanlar İslâmî ölçülere uymıyan zenginlerdir. Bu açık bir hakikattir. Günlük nafakasını, geçimini güç temin eden bir aileyi kim taklide özenir? Sonra böyle bir ailede israf söz konusu mudur? Meselâ ekmek israfı yapabilir mi? Ekmek israfı memleketimiz için bilhassa en büyük bir derttir.

NETİCE :

Sonuç olarak, dinimizde israf yoktur, yasaktır. İsraf edenler, cemiyete en büyük kötülüğü yapmış ve günah işlemiş sayılırlar.

Şeytan Rabbi'na isyan etmiş, ilâhi rahmetten kovulmuştur. İsraf yapanlar da Kur'ân lisanıyla şeytanın kardeşi olurlar.

Bunun islâmî ölçüsüne gelince her konuda olduğu gibi orta yoldur. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de: Meâlen :

«Elini boynuna bağlı olarak asma (cimrilik etme) onu büsbütün de açıp saçma (israf etme) Sonra kınanmış pişman bir halde oturup kalırsın.» (13) ve devamla: «Herbiri mahsûl verdiği zaman, mahsûlünden yiyin. Devşirildiği günde de hakkını (sadakasını) verin. İsraf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.» (14) buyrulur.

Ve işte daima göz önünde tutacağımız ilâhî ferman: Meâlen:

«Allah'ın sana verdiği (maldan harcayıp) ahiret yurdunu ara. (İnsanlara sadaka vererek) ihsanda bulun yer (yüzünde) de fesat arama. Çünkü Allah fesatçıları sevmez.» (15)

(11) Kısas: 58.

(12) İsra: 16.

(13) İsra: 29.

(14) Enam: 141.

(15) El-Kasaş: 77.